

v ali.“ Vindi iz veneškega ali jadranskega primorja so se dalje po Evropi proti iztoku selili, in ob tem so tudi iztočnim Slovincem svoje ime dali. Vindi ali Heneti so se po razdjanji Troje v 11. stoletju pred Kr. v Italijo preselili. Budini se niso veliko pozneje, če že ne tačas, pod imenom Čudi v današnjo Rusijo iz Azije preselili. K le-tim so se Neuri okoli leta 550 iz Armenije, kakor pravijo, od kač (bi rekel od hudobnih sosedov) pregnani, priselili. Ime Slovinci se je v iztoku Evrope začelo in proti zapadu širilo. Ime Vindi je bilo pa v zapadu Evrope, in se je proti iztoku razširjalo. Kakor je bilo nekdanje jadransko primorje „vagina Vinidorum“, tako je bilo pozneje tatransko zagorje nasproti „vagina Slavorum“. Izmed teh Slovincov so bili nekteri, če tudi ne po vsi pravici, Sarmatje imenovani.

Na Krajskem, Štajarskem, ob jadranskem primorju, v Dalmaciji in na Horvaškem so bili Vindi sčasoma več ali manj od družih ljudstev zaterti, in zato so se v te dežele Slovinci priselili, in sicer v 4. stoletju po Kr., Limigantje ali Lemki iz pribrežne ali podonavske Dacije na Štajarsko, na dolnje in notranje Krajsko in v Istro, v 7. stoletju Horvatje iz bele ali velike Horvatije v Dalmacijo in na današnje Horvaško, Serbi pa iz bele Srbije ali Bojki, v današnjo Srbijo ter na reke Besna, Drina in Vrbas. —

To so moje misli v dozdaj omenjenih slovenskih zadevah. Je pa kdo mene in druge, ki so mojih misel, v stanu preučiti z novimi ali dozdaj še neznanimi važnimi dokazi, naj stori to iz ljubezni do resnice in do slovenske povestnice, in do nas za domačo povestnico unetih rojakov. Spoznam, da sem bil pred nekaj časom v mnogih rečeh v zmoti, pa po važnih dokazih sem se preučil. Marsiktero povestniško ali etimologiško zmoto sem pa tudi v „Novicah“ bral, ki je bilo z rokami ošlatati, da ni res. Toda o tacih rečeh utegnem še ob priložnosti katero reči.

Potni listi.

II.

Preljubi moj!

Iz stare Celeje.

Nazoči listič dobiš iz stare Celeje. Bistra voda Savine se mi bolje prilaga kakor Kisla voda rogatčka. Našel sem tu zveste prijatelje z poštenim sercom in dobro voljo. Celje ima dosti humoristov, kateri sicer ne slujejo tako daleko kakor Saphir, vendar znajo tožne serca razveseljevati in bedačije človeškega življenja gajžlati. Enemu takih sem izročil svojo gerbavo kožo, in bogme! dobro mi jo je že ogladil. — Razun dobrih humoristov ima Celje tudi zdravo kopal v Savini; kadar prek mosta greš, vidiš vse polno pisanih glav in glav v reki. — Celje je mesto slavnih starotín. Ni davno, kar so nov kamen skotnili pod kap mestne cerkve. Dva nova sem sam našel, ktera še dosadaj nista v nobenih bukvah popisana. Eden služi za steber dvornih vrat pristave g. Tappeinerjeve, imenovane Krottenhof. Izdelan je na kamenu mladeneč križem stoječ; za herbtom so viditi cvetlice, v levi roki derži pastirske orglice, v pravi pa pastirsko palico; iz prave pete pa rastejo trije listi serčnate podobe. Drugi je vzdán v steber vrat kasarnskih, na katerem je viditi mladenča s sokolovimi peroti, v roki pa deržečega bokal. — Slovenski jezik se v Celji bolj pogostoma čuje iz ust mestnjanov kakor v drugih slovenskih mestih na Štajarskem. Vzrok temu je, da se ga mestna deca že v nižjih šolah uči. Zakaj se to ne stori v Marburgu, v Ptuj, v Radgoni itd.? Tudi dijaki latinskih šol so marljivi domorodci, in močno me je veselilo čuti, da se je letos na koncu šolskega leta tudi po slovensko spevalo in deklamiralo. Pošlem ti lepi slovenski govor, kterega je govoril dijak 8. šole Fr. Ogradi, da bodeš vidil, kako napreduje slovenščina sedaj na učiliščih naših, v kterih sva nekdanje jaz in ti mogla klečati, ker sva se podstopila slovensko v šoli govoriti. Akoravno so

nama pa to učitelji zabranjevali, sva vendar postala goreča Slovence. Evo solski govor! Tako-le se je glasil:

Kadar popotnik poletni večer svojo palico na stran položi, v kratkem premisli, kake težave, kake veselice so ga čez den v vročini spremljale. On v duhu gleda hribe in doline, koje je prehodil, premišljuje, ter radovedno poprašuje, kake ceste, kake planjave ga prihodni den naprej peljale bodo. Ali se ne godi nam ravno tako? Lepo cveteče doline smo prehodili, veliko si poskusili, veliko zvedili, in radi tudi mi položimo skerbí, ktere so nas jedno leto spremljale in grele, na stran. Tudi mi, posebno nekteri od nas prevdarjamo, ktera steza nas posihmal vodila bode, da nas srečno pripelje do konca in cilja.

Toda ta den je preslovesen, da bi se v te misli globokeje spustili, zakaj on je den veselja, den plačila. Kaj kot veselje pomeni krasno okinčana podoba presvetlega cesarja in ozaljšanje cele sobe? Kaj kot veselje razodeva številna množica dragih naših mestnjanov, visokočastivredne duhovšine, vseh g. učencov in učencov? Kaj drugega kot veselje oznanuje sladki glas pesmic, koje iz mladih serc krepko donijo? Vsaki vé, da je slovesen sklep šolskega leta. Meni pa privolite, ker se je lansko leto hvale vredna šega upeljala, tudi v slovenskem jeziku kratek ogovor imeti. Za predmet sem si zvolil: „Bodimo marljivi za materni jezik“.

Jezik sploh je žlahni božji dar, kterega je premodri Stvarnik samo človeku, svoji naj popolnejši stvari na zemlji dodelil zato, da bi to, kar je pametno, preudaril in premislil, pa tudi svojemu bratu mogel razodeti. Jeziki so različni. Jednoga zna vsaki, ki ni mutec. Učeni jih pa po več znajo, kar je prav, lepo in koristno. Pa abotno je, se drugih jezikov poprijemati z vso močjo, svojega pa zatajiti, se ga sramovati in najslajši glas, s kterim je pervikrat svojo mater zaklical, iz sebe izdreti in zavreči. Ali misliš, da si za to bolj učen, da te bodo izobraženi ljudje bolj častili in obrajtali? Pametni nikdar! Tudi tega, ki pravi, naš jezik je preokoren, tako nepopolnoma, da ne velja zato, da bi se visoke pa krasne misli, ali globoki pa mili občutki va-nj oblekli: lahko s tem zavernemo, da je le zato za njega preokoren, ker ga prav ne pozná. Ali bi ne bila velika krivica, ako bi bil najpravičnejši jednemu narodu prav gladek in sladek jezik dal, pripraven vsako misel, koja se v sercu izcimi, tudi izraziti in drugem razodeti, drugemu pa tako nerodnega in lesenega, da bi se njegova beseda nobenega serca ne prijela? Res je, da kakor je nekteri človek tako srečen, da vse misli, vse občutke, vse kar mu domišljivost pokaže, tako rekoč v mični posodi drugim podaja, tako je tudi nekteri jezik tako oglajen in prijeten, da se kmalo v njega zaljubimo in ga bolj obrajtamo, kakor vse druge. Pa kaj je krivo, če tudi naš jezik ni tako sladek in prijeten? To ker se premalo z njim pečamo, to ker si ne upamo pri vsakej priložnosti v svojem jeziku govoriti in nam zatorej večkrat pomenov manjka, to ker naši učenci že od mladosti nas niso k temu nagibali, to ker rajši knjige drugih jezikov prebiramo, kakor da bi zlatih jagod, koje se tudi v naših najdejo, iskali; ni čuda tedaj, če zatoraj zaostanemo za drugimi narodi.

Pa če se prav pogumno poprimemo, z druženo močjo, bomo počasi popravili, kar smo zamudili.

Saj vidimo, kako marljivo se poganjajo častiti pa učeni možje za povzdigo našega jezika. Delajmo tudi mi za njimi, gladimo naslednikom steze, da manj spotik najdejo, in hvaležno se nas bodo spomnili. Saj je vsaki narod poklican k mnogoverstnim učenostim; bolj pa kot je jezik očiščen in oglajen, bolj je tudi celi narod izobražen pa izbistren.

Bogatejši Rimljani so pošiljali nekdanje svoje sinove v šolo k modrim Gerkom v Atene, ne da bi se tam samo gerškega jezika učili in potem svoje rojake gerčili, temveč, da bi, gerške modrosti polni, jo v domačem jeziku

svojim rojakom razlagali. Kmalo so imeli Rimljani svoje lastne modrijane in spisatelje, katerih dela so tudi nam polni lepih nauk in izglede. Dobro so vedili, da za izobraženje sploh se mora človek tudi drugih jezikov učiti, pa so tudi to spoznali, da prava korist, pravi sad le v domačem jeziku izraste. Oni so se drugih jezikov le za to učili, da bi potem svojega s krasnimi spisi zalšali in bogatili in svojim naslednikom lepe nauke v svojem jeziku izročevali, ne pa zato, da bi potem svojega čisto v nemar pušali. Tako mora tudi vsaki narod delati.

Ako se ravno nismo v maternem jeziku popolnoma izobrazili, — akoravno ni naš jezik najbogatejši v krasnih spisih in najlepši v unanji obleki, smo se vendar v njem najpotrebnejši nauke naše vere učili, smo vendar v njem najpred Narsvetejšega spoznavati in častiti začeli. Ali ni to največa in najimenujtejša znanost? Ali ne zasluži že zatorej naš jezik vsega spoštovanja? Ali ga še more pravi kristjan, zvest sin svoje matere zaničevati pa zatajevati? Če se ravno nismo v svojem jeziku popolnoma izurili, vendar ni naš jezik tega kriv, temveč naši predniki in mi sami. Vsaki vé, odkar je serce polno, to tudi rad jezik razodeva. Ako bi mi od njezne mladosti, odkar smo k pameti prišli, zmirom se v svojem jeziku urili in učili bili, gotovo bi naša učenost obširnija bila; zakaj vsaki bi se vadi, da v mladosti prav in globoko misliti, svoje misli razumljivo in jasno drugim naznanovati, kar v ptujem dolgo zelo težavno gré. Naš jezik bi bil po takim čistejši, lepoglasen in bogat, in tudi ljudstvo bi se lažje in raje učilo in bolj izobrazilo, zakar bi posebno skerbeti imeli. To je pa le mogoče, ako vsakteri za omiko svojega jezika skerbí kar more. Omikan jezik je naj gotovejše znanje tudi omikanega in izobrazenega ljudstva. To veljá o materinskem jeziku sploh.

Posebno pa naj bi mi, sini slovenske matere, to pogosto in radi premišljevali, da tudi naš jezik ni manj vreden in častitljiv, kakor drugi, da tudi v našem jeziku se da lepo in koristno pisati; da tudi pomeni našega jezika niso manj gladki in prilični, kakor, na priliko, gerški, da pa tudi v našem jeziku je veliko še gladiti pa likati. Ne obupajmo pa zatega voljo! hrabro se poprijemajmo, združeni napredujmo, nasledujmo zveste sinove naše slovenske matere, soznanimo se z verlimi pisatelji slovenščine! Saj vidimo, kako gladko, postavimo, tečejo mične, krepke pa umetne pesmi iz ust mogočnega pesnika resnosti in veličastnosti — Koseskega! — kako nam posebno naš milostljivi knezoškof Anton Martin kakor svetla zvezda na čelu slovenskega obnebja svetijo, ter pot kažejo, kako naj bi za naše domače ljudstvo skerbili in mu potrebne resnice po domače v vglajenem jeziku podali. Hvala, velika hvala Jim bodi! Hvala tudi Vam visokočastivredni gospod opat, ki ste tudi marljiv delavec na slovenskem polju! Hvala Vam g. učitelji slovenskega jezika, ki se trudite za povzdigo slovenskega duha v mladih sercih! Hvala Vam g. ravnatelj gimnazije, akoravno ne slovensk rojak, ste vendar za slovenščino naše gimnazije zelo vneti. Hvala vsem, ki slovenščino podpirate in gladite, katerih častitih gospodov, tudi med nazočimi veliko vidim! H koncu bi pa še Vam, dijaki naše gimnazije, posebno nekterim, ki jo bomo v kratkem zapustili, to prav serčno priporočil, da bi korenine, ktere je natora v naše serce vsadila — jaz mislim duha slovenskega — v sebi ne zadušili, temveč delajmo vsak po svoji moči za povzdigo našega jezika in razsvetljenje našega ljudstva, da ne bomo zaostali za drugimi pod milim žeslom presvetlega cesarja Franca Jožefa stoječimi narodi!

Le krepko tedaj in uzajemno naprej, kakor nas pre-slavni pesnik Koseski vabi:

„Volja se zbudi tedej, truda ne strašiti se; krasno bo sad slovenske reči ob uri dozoril!“

Kaj rečeš na to! Iz takih mladenčev bodo še enkrat verliši korenjaki kakor sva midva. Da si mi zdrav!

Ves Tvoj

Vitomar.

Za poduk in kratek čas.

Od kod vošilo „Bog pomagaj!“ kadar kdo kihne.

Omikani narodi vsakemu, kateri kihne, po svoje srečo vošijo. Mi Slovenci rečemo: „Bog pomagaj!“ Nemci „Hilfe Gott, zur Genesung!“, in tako drugi narodi.

Ta šega je silno stara. Nevednost razodevajo tedaj nekteri pisavci, kateri terdijo, da ta šega ne séga čez prve stolétja po Kristusovem rojstvu, ko je neka kuga razsajala, za katero so ljudje kihaje zlo merli. Mnogi pisavci starodavnih časov že govore o nji. Tudi v Homeru, slavnem pésniku gerškem, ki je živel kakih 1000 let pred Kr., se nahajajo besede, iz katerih se jasno dá posneti, da so že v tisti dobi na kihanje porajtali, in si mislili, da nekaj poméni.

Najstareji, nam znani mož, kateri o šegi, kihajočim srečo vošiti, govori, je Aristotel. Latinski naravoslovec Plini pripoveduje v svoji zgodbini narave (28, 5.), da je cesar Tiberi, še celó v svoji kočli sedeč, vsem memo gredočim oostro ukazal, mu srečo vošiti.

Apulej govori v svojih metamorfosah: „Neka omožena perica se je pečala z drugim možkim. Primeri se, da pride enega dne njeni mož nenadoma domú. Žena skrije svojega priležnika pod velikim jerbasom, kterege je za prežvepovanje perila rabila, in se vsede s svojim možem poleg njega za mizo. Žveplov duh pa je skritemu priležniku nosnice tako šegetal, da je kihnuti mogel. Bebasti mož misli, da je ajegova žena kihnila; voši ji tedaj „srečo“. — Rimci so imeli še celó to šego, da so v tem vošilu ime tistega imenovali, ki je kihnil.

Rabini (judovski duhovni) najstarejih časov govore kot o kaj znanem, da so vsakemu, ki je kihnil, „asutha“ (blagor) ali „raphnah“ (pomoč) rekli. Judje imajo še zdaj šego „Jehovah“ pristavljati.

Prebivavci Etiopije so to vošilo kaj na debelo gnali. Kadar je monomotapajski kralj kihnil, so vsi pričujoči na tla popadali in njegovemu veličanstvu srečo vošili, tako glasno, da so to vsi slišati mogli, ki so blizo kraljevega dvora bivali. Ti so enako storili, in tako je prepodložno vošilo na kihanje kraljevega nosa se tako po mestu širilo — kakor so nekda v naši domovini germade za germadami zažigali, ko so Turki v deželo prirojili — toliko časa, da je celo mesto s tem vošilom kralju se poklonilo.

Še bolj očividna je pa ta šega pri narodih, med kterimi ni nikake uzajemnosti, namreč pri taci, kateri niso v nikaki dotiki s temi bili, ktere smo imenovali. Ko so Španijoli prvi pot v Florido (v Ameriki) prišli, so se čudili nad tem, da so vsi Indijani vselaj, ko je njih poglavar kihnil, se priklonili, roke stegovali in solnce prosili, naj bi ga varovalo, razsvitovalo in povsod spremljevalo.

Vse to očitno dokazuje, da se motijo, kateri terdijo, da izvira šega, pri kihanji srečo vošiti, iz tistega časa, ko je v 6. stoletji v Italii kuga tako silno ljudi morila. Pravijo namreč, da jih je mnogo, ki so kihali in zdehali, umerlo, in da so tisti čas ljudje začeli, kihajočim zdravje vošiti. Al če bi bila taka, bi se bilo to že lahko davno pred zgodilo. Tukidided namreč v svojem izverstnem popisu kuge v Atinjah imenuje kihanje kot nevarno znamenje te strašne bolezni.

Misliti je, da se je pri starih narodih s tem vošilom kaka višja misel vézala, ktera se je pozneje v vražo prevergla. Ko je Ksenofon svoje vojake prašal: ali se raji sovražniku podajo ali pa se serčno sramote očistijo, se je primerilo, da je eden vojakov kihnil. Ko bi bil trenil, so se vsi priklonili, po njih mislih pred Bogom, ki se jim je s tem razodel.

Tudi Sokrat, največji modrijan gerški, ni imel kihanja za prazno reč; in Aristofan z mnogimi gerškimi in latinskimi pisavci piše, da je kihanje pri starih Gerkih in Rimcih v čislih bilo. Pa tudi, kar se zdravja tiče, so stari narodi kihanje čislali. Aristotel praša (7. in 9. problem): „zakaj čislamo naravno kihanje kot kaj božjega